

דה הבילנד טייגר מות' de Havilland Tiger-Moth

אחד המטוסים המוצע, למוזיאון תעופה קטן, איכותי ומיוחד במינו, בדירים הישנים והנטושים בשדה התעופה "שדה תימן" ליד באר שבע. המוזיאון יציג את המטוסים ששימשו את היישוב העברי בתקופת טרום הקמת המדינה ועד הקמתה. במוזיאון זה יהיו מטוסים טסים, בעלי כושר טיסה מלא, המוענק ע"י רשות התעופה האזרחית.

מעשה עצוב בביצרון

מתוך אתר הבית של המועצה המקומית גן יבנה:

"גן יבנה, נוסדה כמושבה בשנת 1931, קרובה לעיר ההיסטורית יבנה ולכן הוחלט לקראה - גן יבנה. גן-יבנה היתה חלק מהישוב המאורגן... מאורעות 1936 ו-1939 לא פסחו על גן-יבנה, אך מצאו אותה מאורגנת בהגנה מרחבית לה ולמושב ביצרון. המרחב חולק לשישה אזורים, בכל אזור מגדל שמירה - תצפית (ביצרון), מאויש על ידי אימהות או ילדים גדולים יותר, אחרי שלמדו להפעיל את אמצעי העזר: זמזמים, טלפונים, דגלים, מורס ופעמון..."

אתר הבית, אתרים היסטוריים:

"בימים אלה מקימה מועצת גן יבנה ועדת שימור, שתכליתה להכריז על האתרים ההיסטוריים המשמעותיים בתחומה, מראשית תקופת ההתיישבות, ולהביאם בתהליך משותף לכלל שימור".

מגדל המים המערבי:

"אחד משבעת המגדלים הסובבים את גן יבנה וביצרון המהווים רצף תצפיתי מסביב לישובים. בעתות משבר שמרו ממגדלים אלה על העובדים בשדות, צפו על המתקרבים ודיווחו לאנשי הביטחון של הישוב. התקשורת בין המגדלים נעשתה באמצעות פעמון ואותות "סמפור" ביום, ומורס בלילה..."

נקראתי לגן יבנה, אחר שנתגלה, כי נהרס מגדל השמירה האחרון שנותר בישוב, במסגרת פיתוח שכונה. נאמן שימור, מצביע בתמונה, היכן היה אמור להימצא מגדל השמירה - הביצרון האחרון. מה חבל....

עפר יוגב

הביטאון יוצא לאור על ידי ועדת מחוז באר שבע ודרום
של המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל
עורך ראשי ועיצוב: עפר יוגב
עורך מדעי: ד"ר אבי ששון
הגהה: דן גזית
חברי המערכת: ד"ר אבי ששון, גד סובול, דן גזית, עפר יוגב
כתובת המערכת: המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל
ofer@shimur.org.il
טלפון: 052-7271041

לציבור הנאמנים שלום

טיפות הגשם האחרונות של החורף, אחרינו (ככל הנראה), קור עז לא השאיר את חותמו והקיץ כך מנשבות השמועות, הביל יהיה וחם. אך כתמיד - ואפילו ייבשו בורות המים, מעייני השימור לא יאכזבו.

מפגש ועדת דרום נערך בינואר במוזיאון "צאן ברזל" בקיבוץ צאלים, אוסף הציוד ממפעל ההטבעות הלאומי למטבעות וסמלים מראשית המדינה ואף לפני; גן יבנה סיפקה לנו סיפור עצוב של ביצרון; נהנינו כבכל שנה בכנס "תורה ומלאכה" בקיבוץ עלומים שנושאי משיקים תמיד לבארות יצחק הישנה; נחשפנו לבישול רעיון מוזיאון מטוסים טרום מדינה בשדה תימן; התקיים יום סיור (באוטובוס כמעט מלא) לנאמני דרום באזור רמת נגב וניצנה, בהדרכתו הנאמנה של בוצ'י (אמנון ליבנה) מרביבים. הכרנו אתרים, חזינו אף במפגע שימורי, אך הסיכום היה - מוצלח ורוצים עוד...; באפריל התקיים יום עיון מהנה ומוצלח "כשקטרים שרקו בגשר" - 100 שנה לגשר הרכבת האנגלי הנמצא כיום בפארק סירת שקד (הרחבה בגיליון).

ובמחוזות השימור: החלו עבודות הפיתוח באתר מחנה חברת האשלג בסדום לשחזור מבנים וצריפים, במסגרת התוכנית, אשר כוללת גם את מרכז מבקרים לחברת כי"ל ומפעלי ים המלח; צריף חצרים קורס עור וגידים; תיעוד מיוחד נעשה לתנור מאפית המצות במושב תפרח לקראת שיקומו; הארמון בניצנים יקבל שיקום וחיזוק בקרוב; שלטי מועצה כחולים הותקנו בקיבוץ גבולות ובקרוב באשקלון (יתווספו לעשרות השלטים המותקנים בעיר); בקרוב מסירת קבלן לעבודות השימור בתיאטרון הבובות ע"י תיאטרון הפרינג' בבאר שבע; ארבעת מיכלי המים בגבעת המיכלים בניצנים הישנה, ישוקמו במסגרת שיקום מכלול האתר; תכנית אמץ אתר ראשון בבאר שבע בביה"ס מקיף א' יוצאת לדרך, בניהול מחלקת החינוך של המועצה לשימור; תיקי תיעוד, סקרים הנדסיים ושיקומים בשובים שונים, ממתניים לתקציב הנכסף של 2018.

תודה מקרב לב, לציבור נאמני הדרום וב"ש, הנותנים כתף יום יום בשמירה ובשימור.

עד כאן לקט פאה ושכחה
יוגב עפר מנהל המחוז

במסגרת סיור נאמני המחוז - סיפור שימורו של גשר עזוז על נחל בארותיים

בקרו אותנו באינטרנט
המועצה לשימור אתרי מורשת ישראל
מחוז דרום
<https://shimur.org/districts>

מתקן ההתפלה "אילת 1"

בחופה המערבי של העיר אילת, לא רחוק מבסיס חיל הים, ניצבות להן שתי משאבות מים צבועות בירוק; משאבות אלה הוכרזו כאתרי שימור ע"י עיריית אילת עוד בשנת 2012 כהצעת ראש העירייה מאיר יצחק הלוי וכיום הן עומדות בפני שיפוץ, צביעה והכנה כאחד מהאתרים ההיסטוריים בעיר אילת.

עוד בשנת 1964, הוחלט להקים בעיר אילת השוכנת לחופי הים האדום - תחנת-כוח דו-תכליתית, כזו שתייצר חשמל בהיקף גדול ובמקביל תתפיל מי-ים ותסייע בשיפור איכות מי השתייה. ואכן, במקום הוצבו שתי משאבות גדולות ובאמצעותן נשאבו מי הים אל התחנה ושימשו הן את מתקן ההתפלה שהותקן בה והן לצרכי קירור ועיבוי מערכות הקיטור ביחידה לייצור חשמל. הקיטור - פרט לעובדה ששימש לייצור חשמל, גם היווה למעשה את מקור האנרגיה לתהליך ההתפלה.

מתקן ההתפלה שזכה לשם "אילת 1" פעל בטכנולוגיית אידוי בשיטת פריצה רב-דרגתית והיה ראשון מסוגו בארץ.

שאיבת המים למתקני ההתפלה שימשה לאורך שנים לא מבוטלות גם את מפעל המלח השלישי של "תעשיות מלח לישראל בע"מ" אשר הוקם באילת בשנת 1980. באמצעות משאבות אלה הועברו מי הים לבריכות האידוי הצפוניות ליצור המלח.

בשנת 1965 נחנכה התחנה הדו-תכליתית והופעלה בשותפות על ידי חברת החשמל ו"מקורות", כשכל אחת מהן אחראית בתחומה. חדשנותה הולידה תקופת הרצה ממושכת ובסיומה פעלה תחנת-הכוח בהספק של 6.7 מגוואט ומתקן ההתפלה הפיק 4,000 מ"ק מים מותפלים ליממה. בהיקף זה פעל המפעל המשולב עד שנות ה-70 של המאה שעברה, שאז חוברה אילת לרשת החשמל הארצית. מאז הופעלה תחנת-הכוח רק בעיתות חירום ואילו חברת "מקורות" פעלה בשנים אלה כדי לתגבר את תפוקת ההתפלה מן האתר עד לכדי הכפלתה באמצעות מתקן "אילת 2".

מתקן התפלה "אילת 2" הוא למעשה מתקן התפלה שהתגלה אחרי מלחמת ששת הימים בכפר אבו-זנימה על חוף מפרץ סואץ שבדרום סיני. מספר שנים אחר כך פורק המתקן, שונע דרך הים, והוצב בסמוך ל"אילת 1". הפעלתו בתפוקה של כ-3,500 מ"ק מים מותפלים ביממה, היוותה תגבור של 30% מעבר לתכנונו המקורי לאספקת מים לעיר הדרומית בישראל.

תחנת-הכוח הודממה סופית בנובמבר 1980, בתום 15 שנות פעילות. עם סגירתה נחנכו בעיר טורבינות גז שבשנת 2014 הוסבו לפעול באמצעות מתנול – דלק נקי שהחליף את השימוש בסולר. מאז עמדו המשאבות בשימונן – צופות בדממה אל הים האדום, מחכות למצילן שיגאל אותן מאחרי גדרות גבוהות, מוסתרות מעין אדם.

תחנת השאיבה למתקן ההתפלה

הפרוייקט המתבצע בימים אלה ע"י עיריית אילת, כחלק ממגמת פתיחת החופים שהיו סגורים: ייפתח חוף חדש - "חוף המשאבות" של חברת החשמל, כמתחם כושר וספורט פתוח לציבור אשר יציע חווית ספורט יחודית.

במרכז מתחם זה ישומרו ויחודשו מבני המשאבות ההיסטוריים שיעזרו להציג את מורשת חברת החשמל והעיר אילת. המשאבות יהיו גם חלק מ"מסלול הראשונים" המתוכנן בעיר אילת והכולל בתוכו גם את "בית התוף" בנמל, תחנת המשטרה הבריטית באום רשרש, מגדל הפיקוח הראשון של שדה התעופה, בית פיליפ מוריי ועוד אתרים רבים שיחשפו לקהל.

שמוליק תגר עיריית אילת

מיכל גיל חברת החשמל

נתונים היסטוריים על קרקעות בבעלות עיריית באר שבע

בתקופת המושל השלישי של באר שבע עז'אף ביי (1904-1908), ניתנו קרקעות בבעלות לעיריית באר שבע בשנת 1908, לחיזוק מעמדה הכלכלי של העירייה. לאחר הכיבוש הבריטי בשנת 1917, הוכנה בשנת 1922 מפה של קרקעות בבעלות העירייה וקרקעות בבעלות המדינה ע"י הבריטים, כאשר הקרקעות בבעלות עיריית באר שבע נרשמו על שם העירייה. (המפה המקורית נמסרה על ידי למר ששון בר צבי ז"ל בזמן היותו מנהל הנכסים של עיריית באר שבע).

לאחר שחרור העיר באר שבע במלחמת השחרור, חלק גדול מקרקעות העיר באר שבע נרשמו בטאבו (רישום המקרקעין) על שם הבעלים הערביים שעזבו ונטשו את העיר בהוראת המצרים והוועד הערבי העליון והפכו לנפקדים. על כן הוחלט בשנת 1952 להפקיע את כל שטח העיר העתיקה בהפקעה לצורכי ציבור על שם רשות הפיתוח (על שם המדינה).

עיריית באר שבע, הגישה תביעה לבית המשפט המחוזי בירושלים נגד הפקעת הקרקעות בבעלות העירייה בשנת 1961.

הוחלט למנות בורר שופט מחוזי, שפסק לפצות את עיריית באר שבע, נחתם הסכם שנערך ונחתם בירושלים בתאריך 14/7/1963, בין מנהל מקרקעי ישראל (לרשות) לראש העיר, חברי מועצת העיר ותושבי באר שבע. על פי פסק הבורר בהחלטת הבורר הסופית מיום 24/7/61: "כל הקרקעות שפורטו ותוארו בנספח מס' 1 אשר היו ערב הפקעתן בבעלות העירייה במסגרת הבוררות, התחיבה הרשות להעביר בספרי האחזה (טאבו) את הקרקעות המפורטות ברשימה על שם העירייה".

מדובר במחלל הנמשך 54 שנים, הגורם להפסדים כספיים גדולים לעיריית באר שבע, אשר לא יכולה לממש הסכמי מכר בקרקעות המוחזקות בפועל ע"י העירייה על פי הסכם הפיצויים ומוחזרות ליזמים. חשוב לציין כי במסגרת הבוררות, התחיבה (הרשות) להעביר בספרי האחזה (טאבו) את הקרקעות המפורטות ברשימה בהסכם ע"י עיריית באר שבע. בפועל, עד היום קרקעות העיר העתיקה בגושים 38001 עד 38004 שבבעלות עיריית באר שבע, רשומות על שם רשות הפתוח (ע"ש המדינה), רישום ישן מימי המנדט הבריטי.

לאור הכתוב, מומלץ לקדם בדחיפות את הסדרת קרקעות העיר העתיקה ולרשום את הקרקעות והנכסים של עיריית באר שבע בלשכת רישום המקרקעין (טאבו), פעולה זו יש להשלים בלשכת הסדר המקרקעין.

שלמה ציזר - נאמן שימור
יועץ מקרקעין, רישום והסדר
יועץ חברתי מגזר הבדואי/ערבי

או: מעשה שתחילתו באבן וסופו במגדל-מים

אחד מימי חודש פברואר בשנת 1945: קבוצת חברים מקבוצת בארות יצחק עוסקת בעבודה חקלאית סמוך לשוב; לפתע נחשפת בשדה אבן גדולה ועליה חרותה כתובת ביוונית. העובדים חשו לקבור מחדש את האבן העתיקה, מחשש שמא יודע דבר המציאה למחלקת העתיקות של ממשלת המנדט והיא תשתמש בזכותה ותשים את ידה לא על המציאה בלבד – אלא גם על חלקת הקרקע שבה נמצאה (כפי שנהגה לעתים). בעוד ההכנות להטמנת האבן נערכות, הזדרז שמואל לוי – אחד מחברי הקבוצה – והעתיק בחטף את הכתובת היוונית; בזכותו התברר שזהו ציון לקברו של ראש מנזר נוצרי שנפטר ב-24 לפברואר, שנת 504.

וזו לשון הכתובת: "קברו של – אֶשְׁרִיָּהוּ, אשריהו ואשריהו – אלכסנדרוס הפרסביטרוס והארכימנדרטיס. נפטר ב-29 לפריטיוס של שנת 565 של האינדיקטיו 13". הכתובת כוללת את התארים הכנסייתיים של אלכסנדרוס ואת תאריך פטירתו לפי שיטת התיארוך של פרובינציה פלסטינה תִּיֶּרֶצִיָּה (=דרומית מקו חאן-יונס – באר שבע).

ראש-מנזר שצץ בלב שדה של בארות יצחק לא הפתיע את החוקרים: מאז שהנזיר החשוב הילריון חזר בראשית המאה הרביעית לספירה לכפר מולדתו טוֹטָה (או טוֹבְתָה) שבעיבורי עזה והחל בפעילותו – כל צפון הנגב הלך והתמלא במנזרים נוצריים וצפיפותם ניכרת ככל שמתקרבים לעיר עזה. מסתבר שמנזרו של אלכסנדרוס שכן בקרבת אחד מהאתרים הגדולים, בני התקופה, שאפפו את בארות יצחק: מְנִסְוֶרָה (דרומית למעבר קרני), חִרְבַּת אל-בִּיר (צפונית למאגר נחל עוז), כּוּפְּיָה (כפר עזה), תל שיחן (צפונית לכפר מימון) ואולי עוד. תופעה זאת מצביעה על הזרמת הכספים האדירה לאזור באמצעות הכנסייה הנוצרית ומדגישה את כוונתה של האימפריה לִפְתֹּחַ ולקדם אותו כדי למשוך אליו אוכלוסיה.

בארות יצחק בנגב 1947: אתר הקיבוץ

קבוצת בארות יצחק ("הפועל המזרחי") עלתה על הקרקע ב-26 בינואר 1943 והיתה הישוב העברי הראשון במבואות מערב הנגב – דרומית-מערבית לרוממה. הקבוצה נקראה על-שם הרב יצחק ניסנבוים, מראשי הציונות הדתית בפולין, שנספה בשואה. "בארות יצחק" מנציחה הן את זכר הרב והן את יצחק אבינו, שחפר בארות בנחל גרר הסמוך (בראשית, כ"ו).

עם פלישת המצרים אל

הנגב בחודש מאי 1948, הם התבצרו בקרבת בארות יצחק (שמנתה כ-70 לוחמים) ותפסו את מנחת המטוסים המנדטוריים הסמוך שממזרח לעיר עזה. הישוב הורעש בתותחים והופצץ מהאוויר, מגדל המים נפגע, עמדות הוצפו וכלי-נשק יצאו משימוש. בשלב מסוים חדרו מכיוון צפון כוחות מצריים אל שורת מבנים קיצוניות וקומץ המגינים הכשירים נסוג אל קו-הגנה פנימי בניסיון אחרון להחזיק מעמד.

נפוליונצ'יק בצה"ל 1948: ויקיפדיה

בראשית ההתקפה על בארות יצחק, יצאה לעזרתם מקיבוץ דורות יחידה שגררה את שני תותחי-השדה הקלים ("נפוליונצ'יקים") היחידים שהיו אז בנגב. בדרכם התחמקו פעמים אחדות מתקיפות מטוסים מצריים עד שחנו מאחורי רכס סעד. הפגז הראשון שנורה היה מיועד לטיווח: רצה הגורל והוא פגע בדיוק בחבורת הפיקוד המצרית ופיצוצו הבריח אותה חזרה לעזה ובזה הסתיימה המלחמה על בארות יצחק.

לאחר סיום מלחמת העצמאות, עברו אנשי בארות יצחק צפונה, סמוך לנתב"ג, ובנו את ישובם מחדש. מהאתר המקורי נותר על עומדו מגדל

המים הצופה על-פני סביבותיו. בשנת 1966 עלתה על אדמות בארות יצחק קבוצת עלומים ("הקיבוץ הדתי") המטפחת את זיכרון האתר ההיסטורי של בארות יצחק – הן בטיפוח מגדל המים וסביבתו והן בהקמת מרכז-מורשת לזכרו.

ומהיכן צץ השם "עלומים"? ביום 7 בפברואר 1947 עלו על הקרקע שלושה ישובים בנגב: מבטחים (היום מושב משגשג), שורשים (שהפך לקיבוץ צאלים) ועלומים. עלומים ("בני עקיבא") עלו למחנה (שהוקם כבר קודם לכן על-ידי קבוצה אחרת) שמיקומו היה כ-13 ק"מ דרומית-מערבית לבאר שבע (בשולי רמת חובב). לאחר חודשים אחדים הם עקרו משם ויסדו את קיבוץ סעד - ולקיבוץ סעד היו מעורבות עמוקה וליווי צמוד בהקמת עלומים החדשה...

ומה עם האבן ? ובכן, לא הצלחתי עד היום לברר אם היא שוכנת באוצרות המדינה, או בגינתו הפרטית של אספן/גנב עתיקות, או בכלל עדיין טמונה למרגלות מגדל המים ומחכה לגואל...

דן גזית - קיבוץ גבולות

מגדל המים בארות יצחק הישנה

בית האומנים בנגב

רחוב האבות 55 באר שבע

בית אבן מתקופת המנדט הבריטי, שהכניסה אליו היא דרך מרפסת מקורה, המוקפת חמישה פתחים מקושטים. הפתחים נחסמו בבטון בשנות השישים ורק אחד מהם נפרץ בעת שיפוץ הבית, לקראת הפיכתו ל"בית האומנים בנגב".

הבית בנוי בסגנון החדר המרכזי, ממנו מתפצלים חדרים צדדיים והוא מוקף גן מכל עבריו. לגן חומת אבן ממזרח ומצפון.

בשנת 1935 התגוררו בבאר-שבע כ- 3,000 תושבים, מרביתם בדואים ומיעוטם הזעיר - יהודים. לרשות אוכלוסייה זו עמדו בי"ח קטן ובו 12 מיטות בלבד.

המושל הבריטי יזם ביקורי רופאים מביה"ח "הדסה" בירושלים, אך האוכלוסייה המקומית נזקקה לרופא, שידור בקרבה ויטפל בחולייה דרך קבע. הד"ר ראובן מאיר, עולה מגרמניה, עבד אז בביה"ח "הדסה" בתל-אביב. אשתו, יהודית, בת למשפחה ירושלמית ותיקה, שמעה שחברת "הכשרת היישוב" מחפשת רופא יהודי, שייתן שירות של רצון טוב, ללא תמורה, לאוכלוסייה המקומית ויתרום בכך לשיפור היחסים בין היהודים לערבים בקהילה המקומית. הד"ר מאיר נענה לקריאה והשתקע כאן, בבית שזה עתה הוקם, כשאשתו יהודית משמשת מתורגמנית בינו לבין דוברי הערבית ולצידו עוזר הבדואי מסאלם.

בבאר-שבע של אותם ימים לא היה עדיין חשמל. הזוג הצעיר האיר את ביתו המרווח במנורת לוקס שהוזנה בנפט; הבישול נעשה על שני פרימוסים ואת המקלחת התקינו מפח נפט.

על הבית צבאו מדי בוקר עשרות חולים, שתלונותיהם מגוונות ושונות – החל מפציעות, מחלות עיניים ואחרות ועד לבקשות לסמים לחיזוק כוח הגברא. עד מהרה למד הרופא את תפישותיה של החברה הבדווית באשר לגלולות שעוררו את חשדה, לזריקות – בהן ניתן יתר אמון ולנוזלים, שכלל שהיו צבעוניים יותר כך נראו, בעיני הפציינטים, יעילים יותר.

ברבות הימים נעשה הבית מרכז התכנסות חברתית ליהודי העיר והסביבה. מודדים של חברת "הכשרת היישוב" נהגו להתארח בסופי השבוע בבית הזוג והקאדי, שהתגורר בבית הסמוך היה כאן לאורח של קבע.

באביב 1936 הביאה ההסתה הערבית הלאומנית הגוברת להתגודדויות ערבים בעיר ורופא ערבי הסית נגד הפנייה לשירותיו של הרופא היהודי.

עם גבור החשש לשלומם של בני הזוג מאיר, הם עזבו את ביתם ועירם, בהשפעתו ובעזרתו של חירם דנין, ב-19.4.36, כשיהודית בחודשי הריונה האחרונים. הם לא שבו אליה עד שנכבשה והייתה לעיר עברית.

ביתו של ד"ר ראובן מאיר 1936 - כיום בית האומנים

אילן גל-פאר ב"כל-בי"
מס' 191 14.8.1981

ראיון עמרי שלמון, מנכ"ל המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

בן 64, יליד גשר. חי בגשר עד היום. מסלול רגיל של ביה"ס אזורי, קומונה של מחנות העולים בקריות, שירות צבאי של ארבע שנים וקורס קצינים. הקמת ענף המטעים בגשר, לימודי תואר ראשון בחינוך ולימודי א"י, שירות מילואים מסלול של קמב"ץ, מ"פ, מג"ד ומפקד אגד בדרגת אל"מ ומנהל קהילה בגשר ארבע שנים.

מסלול של מנהל מחוז צפון במועצה לשימור אתרים משנת 1992, משנה למנכ"ל. מנכ"ל משנת 2010. ארבעה ילדים: בן ובת תאומים, עוד בת ועוד בת ושישה נכדים - עד כאן ההתחלות.

ש - תפקיד מנכ"ל המועצה לשימור אתרים מהו.

המנכ"ל עמרי ביום עיון קיבוץ עלומים

ת - סדר יום של מנכ"ל המועצה לשימור הוא עשיר וכמעט בלתי אפשרי. אין תחום שלא מגולם בתוכו, ניהול, ניווט ובקרת גוף ומטה של כ- 100 עובדים. בעיקרו הוא גוף מטה בפיזור עצום, המציב יעדים בתוך היצירה הכוללת של השימור בארץ, מתרגם אותם לתוכניות, לאנשים טובים שיבצעו ולכספים. בתוך כל זה - סדר יום עמוס מאד בכל ההיבטים הציבוריים. הגדרות ותחזוקה של מאות ואלפי הפעילים שלנו ובתוך זה תשומת לב מיוחדת להגברת המודעות; פעולות חינוכיות; הגברת הביקורים

באתרי מורשת דרך התקשורת, דרך פרסומים, דרך תכניות פיתוח ומפגשים, עם מנעד עצום של מקבלי החלטות, החל מהרשויות המקומיות, עבור לממלכתיות ולדעת, שכל ה"ספינה" הזו ההולכת וגדלה, נעה יחסית בבטחה בתוך המים הסוערים האלה. זה אומר להבטיח את יכולת התפקוד היומיומית, שהיא אנשים וגיוס האמצעים, בתוך יצירת סדר יום של מקצועיות בשימור ההולכת וגדלה.

ה"מטריה" של כל הדבר הזה - הרבה רעיונות, הרבה יצירתיות והרבה המצאות. כל יום ממציאים גלגל חדש, כזה שהוא מסונכרן עם הגלגלים הקודמים ולא בא בניגוד להם.

אתגרים רבים עומדים לפתחנו: שינויים מהותיים בנוגע לגוף השימור; חשיבה להפיכתו לגוף ממלכתי רשותי-תאגידי; חקיקה מתאימה לאכיפת השימור; שימור השימור ויכולת התנהלות כלכלית סבירה. הדבר הראשי שקבענו לעצמנו במשמרת הזו, לשים את האנשים במרכז וזה אומר - עובדי המועצה הם אלה המבצעים הלכה למעשה את סדר היום שלנו, ביחד עם כל הפעילים וחברי העמותה; מוסדות העמותה; הועד המנהל; מועצת העמותה; הועדות המקצועיות והנאמנים הפזורים בכל הארץ לאורכה ולרוחבה. ברגע שהחלטנו לשים את האנשים במרכז, זה אומר, שאנחנו קבלנו על עצמינו באופן יסודי, את המרכיב העיקרי, שהוא "מנוע הצמיחה" של השימור בארץ - האנשים.

ש מה תפקידן של ועדות המועצה.

ת - במועצה קיימות הועדות הללו: ועד מנהל; ועדת תכנון בראשותו של אדר' גובי קרטיס, ועדה חשובה מאד בה חברים טובי האדריכלים בארץ; ועדת כספים בראשותו של ישראל ארקין, לשעבר ממונה על התקציבים באוצר; ועדת חינוך בראשותו של ד"ר דודיק טוקר, בעבר מבכירי משרד החינוך; ועדת סיורי שימור בראשותו של משה גור, בעבר מנכ"ל קרן היסוד; ועדת גיוס אמצעים ותרומות ברשותו של יצחק רוגוב, בעבר מבכירי קרן היסוד; לאחרונה מונה עמוס ערן מבכירי משרד החוץ ליו"ר ועדת קשרי חוץ וקשרים בין לאומיים וכן ועדת פיתוח בראשות שמוליק בן טובים, בעבר ראש מ"מ כפר שמריהו. כל יו"רי הועדות, עתירי ניסיון בתחומם הציבורי ופועלים בהתנדבות וללא שכר.

הגורם הציבורי המרכזי במועצה ובמילוי יעדיה - הינו הוועד המנהל, הכולל ארבע עשרה חברים, בראשם נשיא המועצה שלמה הלל (בעבר מבכירי המוסד לעליה ב', מקים מכון אילון, ממנהיגי מפעל ההעפלה, יו"ר הכנסת ושר) אורי אור, אלוף פיקוד צפון לשעבר (מח"ט חטיבת שריון במלחמת יום הכיפורים שהצילה את רמת הגולן מפלישת הצבא הסורי, מנכ"ל קק"ל, יו"ר התעשייה האווירית ויו"ר רשות הטבע והגנים); אורי החליף את פרופ' אדריכל סעדיה מנדל ז"ל שהלך לעולמו בשנה שעברה.

ש - מהיכן מגייסת המועצה לשימור כספים.

ת - עיקר מימון המועצה מגיע מגורמי ממשלה, משרד התרבות והספורט, אגף "מורשת" ממשרד ירושלים ומורשת, משרד התיירות ומשרדים נוספים. נעזרת בקרנות שונות הרלוונטיות לנושא השימור. יש לנו שותפות אסטרטגית רבת שנים עם JNF ארה"ב, איתם הקשר מתחזק ומתפתח. לחיזוקו של הקשר ולהפיכתו למשמעותי לטווח ארוך, שוקדים בימים אלה על מספר תכניות לשיתופי פעולה אסטרטגיות.

ש - איך מגיעים להחלטה באיזה אתר להשקיע תקציב לשימורו.

ת - המועצה לשימור אתרים, כגוף המקצועי המוביל והיחיד בשימור בתקופת העת החדשה, עובדת לפי קריטריונים לשימור, בהגדרת חשיבות המתחם או המבנה לשימור לפי ערכים מקומיים, אזוריים, לאומיים ובינלאומיים ולפי דחיפות הצלת מתחמים. המועצה פועלת בהצלחה של מבנים העתידיים להיהרס בגין

הגימנסיה הרצליה - נהרסה בשנת 1959

מצבם הפיסי הירוד. ההצלחה מאפשרת המשכיות השימור ובייעודיו בהמשך.

בנוסף לכך, הקמנו ביחד עם משרד התרבות הספורט "מורשת", את ארגון הגג לכלל אתרי המורשת. מדובר ב- 180 אתרים שלהם גייסנו מימון לשדרוגים לפי צרכי האתר הבודד. לנושא ההכשרות: למעלה מ- 200 ימי הכשרות והשתלמויות עבור צוותי האתרים. כל ביקורי חיילי הצבא, מתבצעים בהסכם מול משרד הביטחון, כאשר בלמעלה מ- 150 אתרי מורשת ב- 2017, ביקרו 130.000 חיילים.

חלק מהתחזוקה של השימור והגברת המודעות מתבצע בעזרת בנות השירות הלאומי ומפעל גדול של מתנדבים ע"ש השר אורי אורבך ז"ל ותכנית "אמץ אתר" עם בתי הספר. הפעילות החינוכית הינה אחת מאבני היסוד המחזיקים את כל מפעל השימור בארץ.

ההיבטים הסטטוטוריים מטופלים בעבודת מנהלי המחוזות, על-ידי השתתפות בוועדות התכנון, הגשת התנגדויות והכנת תכניות חלופיות ומגע עם גורמי מקבלי החלטות, על מנת לרתום אותם לשימור. גורם חשוב הינו, היכולת לגייס את המימון ואת המצינוג להכנת תכניות ולשימור הפיזי בפועל.

ש - כמה מחוזות במועצה ומה מייחד כל מחוז.

ת - במועצה שבעה מחוזות וההבדלים העיקריים הם בשלושה דברים: בין הערים הגדולות, ערי השדה והמרחב הכפרי.

ש - עד כמה נעזרת המועצה בנאמני שימור ובמתנדבים.

ת - המתנדבים ונאמני השימור הם גורם חשוב ביותר בכלל הפעילות, זהו גוף העומד בגודלו ובהיקפיו אל מול השיקולים של מקבלי ההחלטות. שכן 7000 נאמנים במועצה, ברמה זו או אחרת של תפקוד, הינם גורם משפיע.

ש - איך אתה רואה את תפקיד המועצה לשימור בעתיד.

ת - אנחנו לא הולכים לימים קלים, המדינה קטנטנה, מהמדינות הצפופות בעולם, עם פיתוח מואץ שבתוך 70 שנה רק הולך וגדל. לעובדה הזו יש כמובן יש השפעה על השימור, אם בדרך של פינוי ובינוי לא מושכל ואם דרך שיפוץ אגרסיבי במבנים לשימור. הכל דחוף, הכל רץ, הכל תזזיתי, הצרכים הם אדירים ומשפיעים על מקבלי ההחלטות, גם בדרגים הפוליטיים. תפקידנו בנושא זה, הוא לחזק את הגברת המודעות שעיקרה, להראות את הפוטנציאל הרב הגלום בשימור בתוך פיתוח, כפי שמבינים במקומות רבים בעולם ובארץ מתחילים להבין, דרך העמקת הידע של פיתוח ושימור. תפקידנו אם כן, הינו להראות את הדרכים ואיך לחיות ביחד, בדרך הגדלת הפעילות והגברת המודעות והגדלת סך המתנדבים והנאמנים, באופן שיהוו לחץ תודעתי על מקבלי ההחלטות. כאשר בתוך החתירה לעמידה ביעדים יש לראות, כיצד אנחנו הופכים את אתרי המורשת והאתרים למאוזנים כלכלית, ככאלה העומדים ברשות עצמם; איך אנחנו מגבירים את החקיקה ואת האכיפה; ודיון מאד מאד רציני המתנהל בימים אלה - מהו המבנה הארגוני המיטבי לטובת השימור, בין אם באמצעות עמותה ובין כגוף תאגידי.

לסיום, משהו אישי

השימור, הוא סיפור אהבה של אנשים האוהבים את הדבר ומאמינים בו, הוא משלב בצורה פנטסטית, ערכים ועשייה המשאירה יופי ואסתטיקה, כבוד הדדי ורגישות.

בסופו של יום, אני מודה לכל מי שמוטה בארץ לנושא שלנו ובודאי לעובדי המועצה לשימור, הפועלים כולם ביחד, ללא חשבון של זמן, לעיתים על חשבון החיים האישיים, שעל מנת להביא לעולם את הסיפור המופלא של שימור המורשת.

תודה לך עמרי, בברכת הצלחה לשנים רבות של עשייה במחוזות שימור המורשת הבנויה בארץ.

עפר יוגב

משרדי המועצה לשימור אתרים ביה"ס חקלאי מקוה ישראל

100 שנה לגשר הרכבת בפארק סיירת שקד

ביום שלישי 10 באפריל, התקיים באופקים יום עיון, בכותרת - "כשקטרים שרקו בגשר", או 100 שנה לגשר הרכבת הבריטי מברזל על נחל אופקים. יום העיון נערך באודיטוריום מרכז המוזיקה בעיר אופקים, בחסות ובברכת ראש העיר איציק דנינו; מנהל מרחב דרום בקק"ל עמי אוליאל, בהופעתו האחרונה לפני סיום תפקידו; שי חגיגי ראש מוא"ז מרחבים אשר בשטחה הפארק; ערן תירוש היתה שותפה נאמנה וכמובן שותפים ליום העיון היו"ר העמותה המחזיקה

על אש גדולה את מורשת מלחמת העולם הראשונה; אינג' יעקב שפר לימד אותנו איך משמרים כלל גשרים; תא"ל (מיל) אמציה חן מפקדה השמיני של סיירת שקד, הביא מסיפורי הסיירת; אדרי' זהר צפון פרש בפנינו את תכניות שיקום הגשר והפארק; ותא"ל (מיל) דני פרל, הפליג בהדרכת הציבור בפארק עצמו.

יום העיון היה מוצלח מאד, מקצועי, מעניין ומהנה, כאשר חלקו הראשון בעיר אופקים באודיטוריום וחלקו השני (אחר סעודת צהרים קלה), בסיור במתחם הפארק והגשר. את ההגעה לפארק לקחה הקק"ל על עצמה בשתי משאיות ספארי. בפארק ניתן הסבר על שידרוג הפארק המתמש בימים אלה והתפתח שיח בין אנשי הסיירת לקהל יום העיון.

תודה לעוזרים במלאכה - אנשי קק"ל מרחב דרום, עיריית אופקים וחברי עמותת סיירת שקד.

תודה לתומכים ולבאי יום העיון
עפר יוגב

הי דרומה לפארק בספארי

מורשת סיירת שקד במתחם הפארק

"לורנס איש ערב" של הנגב – לורד ססגוני

ידידות מופלאה בין הלורד אוקספורד לבין צבי בר-אמוץ מוכתר "גבולות".

צבי בר אמוץ - מוכתר מצפה גבולות

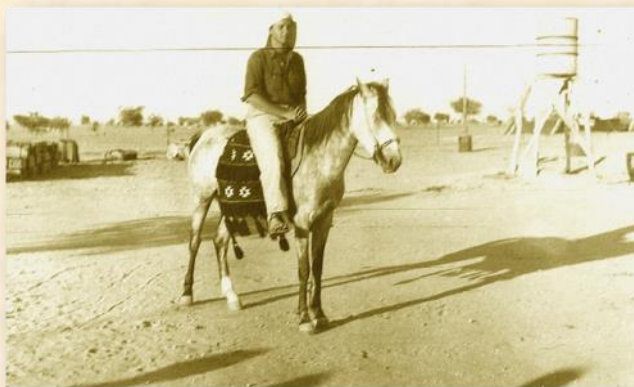
בין מפקדי מחוז באר-שבע והנגב בתקופת המנדט בלט במיוחד בריטי שנשא את השם לורד אוקספורד שהיה בעל דמות ססגונית בהופעה, בדיבור, במחשבה ובנאמנות לכתר. כך, למשל, הוא ביקש להבין ולהידמות כמה שיותר לבדואים במרחב עליו פקד ולכן למד להתנהל על פי אורחות חייהם, כולל חבישת כפיה ואדרת שיער מכבש. בדרך דומה נהג מי שעמד מולו והיה עמו בקשר דו-שבועי ויותר, צבי (ברוורמן) בר-אמוץ, מוכתר "גבולות" שידע אנגלית (בסגנון אמריקני) על בוריה ואף הוא לימד עצמו את מנהגי הבדואים, שפתם, דרך חשיבתם ויצר חברויות קרובות עם כמה וכמה שיחיים באזור. באורח פלא נוצרה ידידות בין סגן מפקד המחוז לורד אוקספורד - שהסתייג מאוד מהקמת שלושת המצפים בשנת 1943 - לבין בר-אמוץ המוכתר. על ידידות זו – בהמשך הכתבה.

לורד אוקספורד

לורד אוקספורד, הידוע בשמו המלא ג'וליאן אסקוויט ארל השני מאוקספורד ואסקוויט, נולד בשנת 1908 למשפחת אצולה בריטית ונפטר בשנת 2011. הוא גדל

כקאתולי והושפע מאמונתה הדתית-קתולית הלוהטת של אמו. אוקספורד רכש השכלה בתחום הכלכלה, המשפטים ואף סיים תואר ראשון באמנות באוניברסיטה. במלחמת העולם השנייה, נטל חלק בארגון נסיגת הבריטים מיוון וקנה ניסיון צבאי ואירגוני רב. עד לראשית שנות הארבעים הספיק לעבוד תקופת-מה בשגרירות בריטניה בקהיר והחל לפתח סימפטיה כלפי התרבות הערבית-מוסלמית על סממניה החיצוניים. בעת החשש הבריטי מכיבוש ארץ-ישראל בידי הגרמנים, נשלח לורד אוקספורד להרי צפת להכין מלאי תחמושת במערות עבור פעילות מעבר לקווי האויב שתכננה בריטניה למקרה ששטח המנדט שלה ייכבש. בשנת 1942 הוזמן על ידי כ' פירי-גורדון לשירות המנהל המנדטורי והוצב כעוזר מפקד מחוז באר-שבע (בתעודות בנות הזמן כונה אף "קצין המחוז").

כשסיים את תפקידו בנגב עבר לירושלים לשמש בתפקיד במטה של לורד גורט, שלא אהב את יחסו המתנשא והמזלזל כלפי היהודים של לורד אוקספורד. בהמשך, שימש כמזכירו הפרטי של הנציב העליון אלן קנינגהאם שהחל לשרת בארץ-ישראל משנת 1945. לורד אוקספורד עזב את ארץ-ישראל יחד עם כל המטה הבריטי ביום המנדט האחרון ב-15 במאי 1948. בשנות החמישים והשישים המשיך אוקספורד לשרת את בריטניה כדיפלומט מקצועי. מתפקידיו אז – ארגון משטרה של טריפולי לאחר תבוסתו של מוסליני, מושל ומפקד עליון של איי סיישל ועוד. עקב עבודתו והודות לייחוסו המשפחתי הכיר מקרוב את וינסטון צ'רצ'יל ואת אנטוני אידן והיה יו"ר הלובי למען הערבים בבית הלורדים.

במצפה על סוס ערבי - אלא מה...

מתנועת נוער להתיישבות

צבי ברוורמן נולד בשנת 1917 כנצר למשפחת הרבנים המפורסמת בארה"ב, משפחת הרב סוליביצ'יק. בשנת 1927 עלה ארצה כילד עם אמו ואחיו והתגורר ביפו, שם הכיר ולמד את מנהגי הערבים ושפתם. כמה שנים לאחר מכן החל ללמוד במקווה ישראל והיה מקורב לחוגי "ההגנה". בשנת 1935 שב לארה"ב כשליח מרכזי של תנועתו "השומר הצעיר" וכן שימש בתפקידים קהילתיים וייצוגיים רבים. עם סיום הפרעות בשנת 1939, חזר לארץ, הצטרף לגרעין התיישבות שהכשיר עצמו במושבה ועבד במלאכות המשק וכן ניהל בית מלאכה של הצבא הבריטי. בשנת 1943 היה בין החברים הראשונים שירדו לנגב וייסדו את "מצפה גבולות" בלב המדבר בקרב השבטים הבדואים. בר-אמוץ נבחר לתפקיד "המוכתר" וקיים קשרים הדוקים גם עם השבטים השכנים וגם עם מטה המחוז בבאר-שבע ובמיוחד עם לורד אוקספורד; עוד שימש, באופן סמוי, איש מודיעין שדה של "ההגנה" והביא ידיעות חשובות בכל הכרוך ברכישת קרקע, בחשיפת התארגנויות עוינות בקרב השבטים ובקידום רעיון הנחת קו המים. בשנת 1946 עבר לעבוד "ברכש" ויצא למשימות עלומות באירופה.

בתקופת היותו "המוכתר" יישם את תורת רכישת הקרקע בנגב אותה למד מיהושע חנקין ואת תורת "הדו-קיום" ו"שיויון ערך האדם" - עליהם התחנך בתנועת "השומר הצעיר" והושפע רבות מרעיונותיו של מוכתר "בית אלפא" מוסא גולדברג. צבי השפיע על חברי "גבולות" שלא לסלק את האריסים הבדואים מקרקעות שנרכשו על ידי היהודים ואפשרו להם לעבד אותן במשותף עד שימצא להם מקור פרנסה אחר.

עם בדואי הסביבה 1944

ב-1947 מונה על ידי לוי שקולניק (אשכול) לשמש כ"גזבר" קו המים. בזכות מתינות והגינות שגילו כלפי השבטים הצליחו, מוכתר נגבה מיכאל הנגבי והוא, למנוע עימותים אלימים עם הבדואים ועם השבטים בקשר למסלול קו המים שחצה את שדותיהם ובמיוחד הצליחו לתווך בין העושים במלאכה לבין השייח' התקיף באזור "תקומה".

שיחות נפש עם הלורד

בר-אמוץ זכר כי קיים עם לורד אוקספורד הרבה שיחות ארוכות על עתיד המפעל הציוני. תחילה

היה מגיע כל יום ג' למשרדו בבאר-שבע וממתין עם כל השייח'ים כדי שיקבלו לשיחה. לבדואים נהג הלורד להקדיש דקות ספורות ואילו עם בר-אמוץ התארכה השיחה. התזה העיקרית של אוקספורד, הייתה שאין לציונות ומוסדותיה כל סיכוי להקים יישובים בנגב מאחר ואין שם מים ואין גם כל סיכוי שתתאפשר בשלב זה הקמת חקלאות רנטבילית. גם לפתרון האחר, כלומר הבאת מים מרחוק - סבר אוקספורד כי הבדואים/ערבים לא יסכימו ואף עלולה להתפתח התנגדות אלימה. לאחר כשלושה חודשים מאז העלייה למצפה, נתן אוקספורד לבר-אמוץ את "הרישיון לנשיאת נשק" וכן נתן לו את "חותמת המוכתר - גבולות" בקוטר של יותר מ-10 ס"מ. כך נוצר מצב בו הושווה מעמדו של בר אמוץ, שייצג 10 איש, למעמדם של שייח'ים שייצגו מאות ואלפים מבני שבטם.

כאיש שיחה הוא היה משכיל ונחמד ובר-אמוץ הכיר דרכו (עבור ה"ש"י"י" - שירות הידיעות של ההגנה - ובתמיכת מיכאל אפשטיין) קבוצת אנשי מודיעין שכונו "קבוצת קהיר". כך, במשך כשנתיים, היה בר-אמוץ קשור לאנשי הביטחון של הצבא הבריטי בחבל ארץ זה.

הם אפשרו לו קרבה זו בזכות ההערכה שקיבל מוכתר גבולות דובר האנגלית השוטפת, אצל לורד אוקספורד. הבריטים חששו מאוד מכיבוש ארץ-ישראל על ידי הגרמנים וראו בשלושת המצפים וביישובי הנגב כנקודות אחיזה במקרה שהישוב הערבי והבדואים, בעידוד הגרמנים, יבקש להתקומם.

בדואי בריטי – הייתכן?

בזיכרונותיו סיפר בר-אמוץ כי מרבית אנשי הממשל הבריטי בבאר-שבע על פקידיו וקציניו היו עוינים למבצעי ההתיישבות. לורד אוקספורד (שהיה נכדו של ראש ממשלת בריטניה בעת מלחמת העולם הראשונה) הפך ללורד בין-לילה, לאחר שאחיו הבוגר נהרג בקרבות. בצבא לא אהבו את התנהגותו ושלחו אותו הרחק, למדבר ארץ-ישראל. לורד אוקספורד חלם להיות ולקראות "כלורנס איש ערב" והוצב כסגן מושל המחוז בבאר-שבע. הוא רכש לעצמו אדרת פרווה מעור כבשים וכפיה והסתובב בין אוהלי קיזר על ג'יפ שנרכש מעודפי הצבא. בדרך כלל בעת המפגשים עמו, הוא לא תמך ברעיון מפעל ההתיישבות בנגב ולא התלהב מרעיון "המצפים", נהג גם לערער על התפיסה היהודית-מוסרית, כולל זו המתקדמת של אנשי "השומר הצעיר", שגיבשה תפיסה בדבר שיתוף פעולה עם השבטים ומתן סיוע לאנשיהם לעבור מנוודות להתיישבות קבע. בר-אמוץ סיפר שהלורד, שהיה רווק, התגורר בגפו ובפעם בפעם ביקרה אותו מחזרת מעבר הירדן שהשתייכה למשפחת המלוכה.

עמדות סותרות בקבינט ובארץ-ישראל

בשנת 1988 יצא בר-אמוץ עם אשתו לבריטניה. באותה הזדמנות חשף מסמכים בארכיון הבריטי הלאומי וביניהם כאלו הנוגעים להתיישבות בנגב. בר אמוץ זכר שבשנת 1944 הגיעה קבוצת בריטים מכובדים לביקור בגבולות וביניהם מפקד הצבא הבריטי במזרח הקרוב; מגי, המושל; ביילי הידוע ממשד החוץ; לורד אוקספורד המפקח ממשטרת באר-שבע ועוד איש המודיעין החשאי. הקבוצה שוחחה עם התושבים היהודיים ועם הבדואים ועל מגי הטל לשגר דו"ח לקבינט הבריטי בעניין. רוח הדו"ח התייחסה בחיוב להתיישבות

היהודית עקב דעתו המובילה של מגי שתמך בציונות. בדו"ח נקבע כי באמצעות היישובים החקלאות בנגב תתפתח, יגיעו מים לאזור וכל זאת יהיה לטובת שני הצדדים בנגב, הבדואים והיהודים. הקבינט הבריטי אף הושפע מרעיונותיו של ח' וייצמן וכן מעמדת הנציב העליון לורד גורט ששירת כנציב עליון בין 1944 – 1945. בר-אמוץ סבר משיחות עם הלורד כי עמדת הממשל הייתה שאין להפריע להקמת "המצפה" כל עוד ישרור שקט באזור. יתר על כן, מפקד המחוז הודה כי הבריטים לא הצליחו - על אף שרצו - לגרור את המתיישבים לסכסוך או

קווי מים 1947 - מצפה גבולות לקראת הנחה

להתמודדות לא עם אנשי חג' אמין אל חוסייני, לא עם הוועד הערבי העליון ולא עם הבדואים המקומיים. משום כך לא נדרש צעד קיצוני בריטי שמטרתו תהיה להכשיל את "המצפה". בר-אמוץ שמע מהלורד לא פעם כי הבדואים הודו בפניו שהשבטים היהודים הם שכנים נפלאים.

דוגמאות לתשובות מהראיון

בארכיון טוביהו, בין המסמכים שמסר בר-אמוץ לארכיון, מצוי ראיון שקיים באנגלית עם לורד אוקספורד בשנת 1984. הלורד ענה בקיצור, באופן דיפלומטי וזכרונותו, על אף שעברו קרוב לארבעים שנה לא בגד בו. נביא כמה דוגמאות מתשובותיו לשאלות הישירות שנשאל על ידי בר-אמוץ. הלורד נשאל, מדוע זה לא עניין או הדאיג את המחוז הבריטי בנגב בשנת 1943 עם הקמת מצפה גבולות?

הלורד ענה מניה וביה כי נכון, פעולה מעין זו צריכה הייתה להדאיג את מטה המחוז ופקידיו, אך היה עליהם ליישם את המדיניות הכללית שעקרונותיה עוצבו על ידי הנציב העליון ועוזריו. לשאלה ממשיכה ענה הלורד כי בעת הקמת "גבולות", "רביבים" "ובית אשל", לא נצפתה סכנה ביטחונית לא למתיישבים ולא למחוז. בר אמוץ לא הרפה ושאל את הלורד מדוע לא התערב מושל המחוז בעת הקמת 11 הנקודות בנגב? לשאלה זו ענה אוקספורד כי הבריטים לא ראו בכמה נקודות התיישבות מבודדות כל סכנה לא לנגב ולא לשליטתם בו. התנהלות המחוז על פי כללי המנדט נמשכה רגיל ולא היה צורך להתערב.

מדוע לא עצר הלורד את קו המים

המשיך בר-אמוץ ושאל: מדוע הרשה מפקד המחוז וסגנו (אוקספורד) את הנחת קו המים מניר-עם ליישובי הנגב? על כך השיב הלורד כי ראשית, הקו הונח לאחר שהלורד כבר עבר לירושלים; שנית, הבדואים לא גילו כל התנגדות פוליטית קשיחה; שלישית לא היה להם "לובי" אצל הנציב בירושלים ומחאתם כנגד הקו לא התקבלה שם ברצינות. שוב שאל בר-אמוץ: מדוע לא הייתה מחאה בדואית כנגד הנחת קו המים? באשר לעניין זה הרחיב מעט הלורד את תשובתו; בעניין הקו הייתה מחלוקת: מפקד המחוז וכמה מהפקידים הבכירים סברו שפיתוח הנגב היא פעולה חשובה בפני עצמה והיא תביא תועלת עקיפה לבדואים. הלורד סבר אחרת וטען שהקו יפגע באורח החיים הבדואי בנגב ולא ראה בו קו חיוני לפיתוח. בסופו של דבר, אוקספורד היה במיעוט והנציב העליון איפשר את הנחת הקו. מדוע, אם כן, הסכמת להקמת סכרים דוגמת הסכר ברביבים? שאל בר-אמוץ והלורד השיב כי בעיית המחסור במים עניינה אותו מאוד בנגב והוא תמך בכל רעיון היכול לשפר את המצב. יתר על כן, הוא סבר כי הבדואים ילמדו ממתיישבי המצפים ויקימו גם הם סכרים עבור שדותיהם.

מטמינים את קו המים 1947

המדיניות הבריטית – אי התערבות

בר אמוץ שאל אם הלורד היה סוג של Godfather עבור הבדואים והוא השיב כאדמיניסטרטור מיומן. לטענתו, הוא דאג לפיתוח הכלים והנהלים השבטיים כגון בית הדין השרעי, פתרונות וסולחות במקרה של נקמת דם ועוד. מטרתו הייתה, באמצעות המסורת הבדואית, לשמור על השלווה והביטחון בין השבטים. הלורד נשאל האם האמין ביישום רעיונו של יהודה מגנס, בדבר מדינה דו-לאומית ולכך השיב שהוא תמך מאוד בזמנו ברעיון שנראה לו פתרון נכון ומוסרי אך לטענתו, רכישת הקרקעות בנגב והעלייה הבלתי חוקית הפכו אותו לבלתי ישים. בר-אמוץ הבלית בפני הלורד את המחלוקת בין משרד המלחמה למשרד החוץ בהקשר לארץ-ישראל ולנגב והלורד הודה כי היה "בלבול גדול" ואינטרסים מנוגדים התנגשו זה בזה בממשלה בלונדון. בנוסף לכך היה לחץ אמריקאי חזק להנהיג מדיניות פרו-ציונית יותר בנגב ומשום כך התאפשר לשלושת המצפים ו-11 הנקודות לקום בלא התנגדות של מפקד הבריטי של המחוז.

אפילוג

בשולי הריאיון הרחיב מעט לורד אוקספורד את היריעה. לדבריו הייתה מחלוקת בין הקבינט בלונדון לבין הפקידות הבכירה בארץ-ישראל. שם (בלונדון) דיברו על "מה טוב לבריטניה" אבל לא ידעו ליישם זאת בארץ-ישראל ובנגב. מזווית ראייתו של הלורד אוקספורד, אילו מדיניות "הספר הלבן של שנת 1939" הייתה מיושמת – היה זה הטוב ביותר עבור האוכלוסייה המקומית. דומה שמשפט זה ממצה את עמדתו החד-צדדית של הלורד אוקספורד (כי הרי לכל ידוע על ההגבלות החמורות שהציע "הספר הלבן" בכל הקשור ברכישת קרקע והתיישבות בנגב) ואת העדפתו את הבדואים תרבותם, מנהגיהם, מסורתם ושיטות החקלאות המדברית שלהם על פני המתיישבים החדשים (שלושת המצפים ו-11 הנקודות) בנגב.

ד"ר חנינא פורת